
VLADIMÍR GONĚC

PROZATÍMNÍ VLÁDA, SOVĚTY A NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA V ROCE 1917

Období dvojládi

Únorová revoluce v Rusku postavila nesmlouvavě úkoly radikální transformace poměrů v zemi v duchu hesla „Mír, chléb a svobodu!“ Bez ohledu na konkrétní představy, jimiž toto heslo naplňovaly jednotlivé politické proudy a jednotlivé sociální vrstvy, bylo tedy logické, že principiální proměny musí zasáhnout nejen rovinu zahraniční politiky (ta byla prvotním předmětem nespokojenosti), nýbrž že radikální transformace musí zasáhnout celou strukturu vnitropolitického systému a že se musí rozšířit i na sféru sociálních vztahů.¹ Jen tak bylo možno dosáhnout tvořivého vyústění revoluce a nové stabilizace společnosti, ev. relativního celospolečenského konsensu.

Není předmětem tohoto příspěvku poukazovat, jak jednotlivé politické proudy či sociální zájmové skupiny hodlaly či nehodlaly přispět k uvedeným úkolům revoluce v pozitivním či negativním smyslu, popř. jak absolutizovaly dílčí úkoly revoluce, aby (vědomě či nevědomě) ignorovaly úkoly jiné atd., byť fenomén únorové revoluce dosud nebyl uspokojivě osvětlen. Je kladena pouze jedna otázka — jak se ty složky, které se s únorovou revolucí dostaly k moci, vyrovnávaly s problematikou národnostních vztahů a národnostní politiky.

* * *

Národnostní otázka se totiž nepochybně dotýkala všech tří zmíněných rovin. Předmětem deklarovaných válečných cílů byla mj. i rektifikace

¹ Tím není řečeno, že jediným východiskem bylo ono vyústění, které přinesl závěr roku 1917. Naopak, právě únorová revoluce přinesla jednu z velkých historických možností transformovat sociální a sociálně ekonomické poměry v duchu tzv. sociálního partnerství. K tomu koneckonců směřovala i ideologie některých politických stran (zvl. menševiků, též některých eserů aj., ba dokonce i některých bolševiků). Zejména však válečný rozvrat ekonomiky a nepřipravenost sociálního vědomí příslušných složek ruské společnosti s prohlubujícími se sklony k anarchismu zapříčinily neúspěch takového cíle.

hranic na národnostním principu, spojování rozdělených národních celků, osvobozování podmaněných národů aj. Byť šlo více o mimikry než o otevřenou politiku, o hlediska válečné propagandy a působení na veřejné mínění, měla se rektifikace hranic takto týkat i ruské říše. Z druhé strany pak boj za demokratický mír v mezinárodním pacifistickém i sociáldemokratickém hnutí byl spojován s osvobozením národů. Zde ovšem bylo skryto první nebezpečí; bylo totiž možno celou národnostní otázku, otázku osvobození národů, otázku sebeurčení národů vytyčit ryze jako otázku válečných výsledků a mezinárodní politiky, nezávislou na pouhé zahraniční politice ruského státu, tím spíše nezávislou na záměrech a výsledcích ruské revoluce. Bylo dokonce možno ve válečné propagandě navázat na deklarace starého režimu a celou národnostní otázku svést do kolejí viny výhradně válečného protivníka. To znamená, že jedině on by byl příčinou skutečných národnostních konfliktů a jedině s jeho plnou porážkou by bylo možné i vyřešení národnostních konfliktů. K takovému svádění národnostní problematiky na bezvýchodnou kolej mohlo docházet na bázi sebeklamu, mohlo však být i předmětem taktické kalkulace.

Že úkoly v řešení národnostní problematiky byly spojeny s úkoly transformace vnitropolitických struktur Ruska, počínaje samotným fungováním státního mechanismu, je ze zpětného pohledu triviálním poznatkem. Avšak v dobových poměrech se mohlo snadno přecházet k redukcionistickým koncepcím, k představám o nutnosti unifikovaného a jednoduchého receptu demokratizace, jímž budou automaticky anulovány problémy všeho druhu. Proces demokratizace vnitropolitických poměrů by pak byl chápán jako jednoduší proud, v němž každá specifikace, každé stavění dílčí otázky, každý požadavek specifického receptu řešení takové otázky jsou pocíťovány jako rušivý element, jako brzda, ba dokonce jako něco, co může celý proces ohrozit, poškodit. Rovněž šíření takovýchto představ mohlo být výsledkem jak sebeklamu, tak záměrné kalkulace. Jinou formou téhož je pasivní přejímání cizích vzorů politické transformace ze zemí, kde se osvědčily, přičemž v daných zemích národnostní otázka nevystupovala či dokonce neexistovala. Další konkrétní formou redukcionismu v této sféře by bylo omezení celé problematiky vnitropolitických transformací na pouhé ústavněprávní formy.

Nejméně zřejmé zůstávají až podnes vazby národnostní otázky na problematiku sociální, resp. sociálně ekonomickou. Nelze si ovšem nepovšimnout, že západní pás národnostních oblastí a Zakavkazsko byly polem vleklých válečných operací a jejich bezprostředního týlu; tedy právě tyto oblasti mimořádnou měrou nesly sociální důsledky války vedené ruským státem. Tuto rovnu by však bylo možno odkázat do kapitoly o demokratickém míru. Málo zřetelná je však skutečnost, že sociální struktura neruských národů byla relativně nevyzrálá; zejména podíl chudší složky středních vrstev a agrární chudiny byl výrazně vyšší než u Rusů, dále například nižší stupeň urbanizace a současně značná míra poruštění měst na národním území a další sociálně národnostní protiklady. Nejvýraznější byl ovšem ruský charakter mocenských špiček byrokracie na národnostních územích. Na mnoha teritoriích nacházíme i ruský (či vůbec

jinonárodní) charakter sociální špičky, což se nejmasověji promítlo ve sféře agrárních vztahů (ukrajinští rolníci proti ruským velkostatkářům aj.). Celá tato problematika však zůstávala téměř nereflektována. Navíc pak u levicových složek (a to nejen v krajní levici) nacházíme sklony k abstraktnímu hlásání internacionalismu, k označování národních programů za výmysl nacionalistické buržoazie, za svádění pracujících ze správné revoluční cesty atd.

Uvedené tři sféry poskytovaly tedy už jen z hlediska gnoseologického dostatek prostoru pro formování scestných postojů a koncepcí ve vztahu k národnostní problematice. K tomu nutno připočíst hluboce zakořeněný masový velkoruský nacionalismus, pěstovaný po desetiletí po státní linii, po linii ruské pravoslavné církve i po linii soukromých iniciativ. Skutečnost, že se tento nacionalismus projevoval jednak v každodenních postojích ke konkrétním otázkám a jednak převážně neuvědoměle ze strany jeho individuálních nositelů, znamenala jen další komplikaci. Mesianistické rysy revoluce tento prvek ještě umocnily. Možností pro podceňení a znevažování národnostní otázky ze strany těch, kdož realizovali revoluci v centru, bylo tedy víc než dost. Jestliže se přidaly i určité programově nacionalistické linie takových proudů, které se snažily k revoluci přitřít, pak národnostní otázka nabývá rozměru činitele, který spulozhodoval o úspěchu či tragédii únorové revoluce v Rusku.

* * *

Národní hnutí se stávala předmětem stále tvrdšího a systematického tlaku ze strany orgánů carské moci již od sedmdesátých let minulého století. Po porážce první ruské revoluce se tento tlak změnil v otevřené tažení, které na přelomu prvního a druhého decenia našeho století kulminovalo mj., když byl dosažen cíl „Finis Finlandiae“. Na rozdíl od určité liberalizace státní hospodářské politiky otevřela carská moc v oblasti národnostní politiky plně stavidla zájmům černosotněnců. Další vlnu zostření národnostního útlaku přinesla etapa válečná; nejvýraznější odezvou se pak stala od února 1916 až do ledna 1917 celá série povstání ve střední Asii, na něž carská moc odpovídala krajními represemi.

Dalo by se tudíž předpokládat, že po svržení samoděržaví učiní nová moc patřičné kroky k nápravě zlořádů starého režimu mj. právě v tak citlivé oblasti národnostních vztahů. Bezprostředně po únoru 1917 však převládla generalizující euforie nad „novými podmínkami svobody“. Šířila se (a byla zneužívána) představa, že vlastně vše je aktem svržení staré moci již předem rozhodnuto, předem již dáno v té nejdokonalejší podobě. O těchto záležitostech je údajně naprosto nemístné pochybovat, jen je zapotřebí projevit trpělivost pro etapu právní formulace a precizace, pro období dobudování příslušných institucí.

Ve skutečnosti však administrativně psychologické základy tvrdého centralismu carské moci přešly do krve i nové moci v její podobě prozatímní vlády i jí podřízených článků. Ušetřeno tohoto vlivu nezůstalo ani centrum sovětů. Nevidělo se za hranice hlavního města, událostem mimo ně se nepřipisoval význam (ještě že Rusko mělo alespoň dle statutu

dvě hlavní města). S naprostou samozřejmostí kladený centralistický přístup² se pak negativně odrazil zejména v takových otázkách, které se v hranicích hlavního města prakticky nemohly projevit, totiž v otázce agrární a v otázce národnosti.

Odsunutí národnostní otázky mimo centrum politiky signalizuje už dohoda uzavřená 2. března 1917 mezi vedením Petrohradského sovětu a výborem Státní dumy. Tato dohoda je fakticky zároveň programem první prozatímní vlády (na její bázi byla vláda ustavena). Národnostní problematiky se v dohodě jen zcela okrajově dotýká bod o zrušení stavovských a náboženských omezení.³ K této tradiční liberalistické formulaci je pouze jaksi mimochodem přidán i výraz „národnostních omezení“. Další rozpor tkví mj. v tom, že likvidaci stavovských a náboženských omezení přinesl již sám akt svržení samoděržaví jako svou integrální součást, *via facti*. Tím spíše napříště hrozilo podcenění a zanedbání věci, uhníždění představy, že základ tohoto bodu (tj. rozměr stavovských a náboženských omezení) je již splněn a není důvodu se bodem dále zabývat. Je třeba zdůraznit i samu formulaci pouhého zrušení národnostních omezení, jakékoli další roviny národnostní problematiky zůstávají mimo pole pozornosti a o nějakých postojích ve směru pozitivního řešení národnostní otázky již nemohlo být ani řeči.

Sama formulace zrušení stavovských a náboženských omezení pramení z převzetí přirozeněprávních formulací z teorií rozvíjených paralelně s revolucemi raného novověku. Ono zrušení bylo už v 17. a 18. století chápáno ve vztahu k právům individua jako vymanění individua ze zotročení ve stavovských a náboženských korporacích, dosažení nezávislosti individua na těchto korporacích. Ve stejném duchu však ruští političtí teoretikové v roce 1917 chápali i národnostní příslušnost a národnostní omezení a hlásali úkol vymanění individua z pout otroctví národní příslušnosti. Takovým deformacím podlehli i levě orientovaní politologové a sociologové, z neznámějších jmenujme alespoň P. Sorokina.⁴ Tedy nacionální komunitě nebyl přiznán pozitivní obsah, natož pak aby byla stavěna otázka formování pozitivních podmínek pro rozvoj národních komunit (což byla klíčová složka objektivního obsahu národnostní problematiky v Rusku r. 1917).

Obsah zmíněné dohody z 2. března 1917 přešel i do výzvy vydané již jménem prozatímní vlády 3. března a funkčně nahrazující vládní deklaraci. Na ni formálně reagoval výkonný výbor Petrohradského sovětu 11. března, aniž by byla národnostní otázka jakkoli blíže komentována.⁵ V tomto rámci také zůstává uzavřeno usnesení prozatímní vlády ze 20. března 1917 konkretizující ono zrušení náboženských a národnostních privilegií. V dokumentu jsou pouze taxativně vyjmenovány oblasti,

² Postoje tohoto typu byly ovšem příznačné už například pro francouzské revoluce.

³ *Revoljucionnoje dvizenije v Rossii posle sverženija samoděržavija*. Moskva 1958, dok. č. 129.

⁴ Sorokin, P.: *Večnyj mir i vsemirnoje jedinenije narodov*, Petrograd 1917.

⁵ *Petrogradskij Sovet R. i S. D. Protokoly zasedanij Ispol. komiteta i Bfuro IK*, Moskva—Leningrad 1925, s. 305.

v nichž se dosavadní omezení na bázi náboženské a národnostní příslušnosti ruší, a to v rovině doposud platných zákonů a taktéž administrativních rozhodnutí. Usnesení se týká základních individuálních občanských práv, zvláště majetkoprávního charakteru, dále výkonu volebního práva, vstupu do škol, práce v porotách soudů. Na záležitosti jmenovitě neuvedené se usnesení nevztahovalo, což znamenalo až provokativní polovičatost v tomto i tak drobném a jednoduchém opatření (v relaci ke komplikacím národnostní otázky jako celku). Tím byla postižena mj. i citlivá otázka jazyková. Omezení pro používání jiných jazyků než ruštiny byla totiž zrušena pouze ve vnitřním styku soukromých společností a při výuce na soukromých školách. Jinak zůstala privilegia ruštiny nedotčena.⁶ Šlo tedy především o formální deklaraci vlády s minimalizovanou obsahovou složkou, deklaraci s prvořadým propagandistickým a slavnostním účelem.

Zvláštní kategorii představovaly v této etapě otázka polská a otázka finská. Na rozdíl od ostatních národnostních otázek Ruska byly obě jmenované otázky předmětem pozornosti světového veřejného mínění, především však požadavky příslušného směru stavěli spojenci Ruska v Dohodě, na druhé straně se obou otázek snažilo využít Německo. Obě otázky měly navíc výrazné historickostátoprávní zakotvení.

Polsko leželo v dané době již hluboko v německém týlu a jakékoli prohlášení ve prospěch Polska neznamenal pro prozatímní vládu žádnou ztrátu, naopak jen mohlo poškozovat německé zájmy. Navíc ruské podnikatelské kruhy již dříve projevovaly zájem na vytvoření alespoň celní hranice s Polskem, aby se zbavily nepříjemného konkurenta. Proklamace prozatímní vlády o nezávislosti Polska ze 17. března je tedy především propagandistickým tahem. Polsko by podle proklamace mělo být ustaveno v etnicky polských hranicích včetně německého a rakouského záboru, zároveň se ovšem předpokládá ustavení „svobodného vojenského svazku“ Polska s Ruskem.⁷ Rusko by tak vlastně ještě získalo strategickým proniknutím hluboko do střední Evropy. Jedná se tak jen o variantu starého plánu carského ministra Sazonova (v němž nebylo obsaženo pouze formální vyhlášení nezávislosti). Nelze také pochybovat, že rusko-polská hranice by posléze vedla výrazně západněji než dnes.⁸

V případě Finska se stalo aktuálním obnovit finskou autonomii a obnovit ústavu. Příslušný krok učinila prozatímní vláda vydáním aktu o potvrzení ústavy Velikého knížectví finského.⁹ Obnovená finská ústava byla ovšem už zastaralým dokumentem omezeného konstitučně monarchistického systému. Okamžitě tak vyvstal problém, na koho přecházejí velmi rozsáhlé prerogativy velkoknížete v souvislosti s faktickým pádem monarchie. Prozatímní vláda si všechna tato práva usurpovala pro sebe, čímž byla faktická míra finské autonomie značně zpochybněna. Rozšíření

⁶ *Revoljucija i nacional'nyj vopros. Dokumenty i materialy... III. Fevral' — oktjabr' 1917*, Moskva 1930, s. 53—54.

⁷ *Tamtéž*, s. 57.

⁸ Mj. oblasti Przemysłu, Cheimu a Białystoku by ležely v Rusku.

⁹ *Revoljucija i nacional'nyj vopros... III.*, s. 67—68.

finských práv se stalo záležitostí vleklých sporů, prozatímní vláda nehodlala ustupovat, nakolik Finsko bylo za momentálních válečných událostí především územím vysoce strategického významu.

Zato v otázkách ostatních národností převládla v ruských politických kruzích představa, že zmíněná zrušení národnostních privilegií je téměř vyčerpávajícím opatřením, že už budou následovat jen drobné úpravy víceméně kosmetického charakteru. Prozatímní vláda byla v kontaktu s představiteli a organizacemi jednotlivých národností, působícími v Petrohradu. Ti zde však vystupovali z pozic nepočtené národnostní menšiny v ruském hlavním městě. Tak například 17. března přijal předseda vlády kníže Lvov delegaci petrohradských Ukrajinců. Ta sice mluvila jménem celého ukrajinského národa, omezila se však jen na jazykové požadavky, a to ještě ve velmi umírněných formulacích, nikterak nenarušujících vládnoucí postavení ruštiny (typu např. připuštění i ukrajinského jazyka do středních škol).¹⁰ Takovéto požadavky těžko mohly narážet na odpor; vyvolávaly přitom povědomí, že jiné požadavky už nebudou kladeny. Naprosto nepostřehnutá zůstala v této etapě kvalitativně nová situace přímo v národnostních oblastech. Záměry ukrajinského hnutí byly přitom deklarovány naprosto otevřeně M. Hruševským jako uplatnění plné suverenity Ukrajiny již počátkem března 1917.¹¹ Obdobné deklarace dalších národů postupně následovaly.

Liberální kruhy ruské politiky začaly navíc už hned po únoru intenzivně hledat cesty k upevnění centralismu, v tomto rámci pak hledat co nejefektivnější nástroje k pevnému ovládnutí neruských národností. V politice vlády se to odrazilo například v ustavení tzv. Zvláštního zakavkazského výboru¹² a Turkestánského výboru.¹³ Oba výbory byly složeny především z liberálních členů Státní dumy, dále mj. i z příslušníků generality. Vedoucí postavení v nich zaujali Rusové; pečlivě vybraní příslušníci místních národností v nich byli spíše pro dekoraci. Jmenování těchto výborů jakožto orgánů prozatímní vlády, koncentrujících veškerou výkonnou moc na daném území, nebylo ovšem většinou obyvatelstva chápáno úměrně obsahu jejich činnosti, nýbrž pouze úměrně názvu. Byly tedy veřejností pojímány iluzorně většinou jako zárodek národné teritoriálních orgánů moci a správy, vyvolávaly tak falešný dojem, že budou následovat kroky ve směru sebeurčování národů.

Naprosto rozporuplný byl pak akt amnestie prozatímní vlády k povstáním roku 1916 ve Střední Asii. Na jedné straně místo aktu rehabilitace byli v porevolučním období aktivisté národněosvobozenického boje proti koloniálnímu režimu carské administrativy amnestováni, na druhé straně do téže kategorie amnestovaných byli zahrnuti všichni ruští kolonisté, kteří se podíleli na represáliích proti domácímu obyvatelstvu.¹⁴

¹⁰ Děň, 1917, č. 14 (21. 3. 1917), s. 3.

¹¹ Hruševs'kyj, M.: *Velyka chvylyja*. In: Hruševs'kyj, M.: *Viľna Ukrajina. Stat'i z ostannich dniv*. Kyjiv 1917, s. 4 (přetisk série článků z deníku Nova doba).

¹² 9. března. *Revoljucija i nacional'nyj vopros. Dokumenty*, III, s. 71.

¹³ 7. dubna. *Tamtéž*, s. 72.

¹⁴ *Tamtéž*, s. 71–72.

U Kazachů, Kirgizů [. . .] vyvolal tento akt oprávněnou nedůvěru.¹⁵ Naopak u ruského obyvatelstva notně přispíval k iluzi o spravedlivém řešení národnostní otázky.

Uvedená linie prozatímní vlády v národnostní otázce byla Petrohradským sovětem v podstatě glorifikována.¹⁶ Na celostátní poradě delegátů sovětu dělnických a vojenských zástupců počátkem dubna se národnostní otázky dotkl jen mimochodem Stankevič v referátu o Ústavodárném shromáždění; postěžoval si, že národnostní otázka velmi komplikuje reformu místní samosprávy a kulantně vyjádřil předpoklad, že Ústavodárné shromáždění bude oktrojovat sjednocení masy národností do „společného proudu nové demokratické státnosti“.¹⁷ Zato alespoň rezoluce této porady k volbám do Ústavodárného shromáždění v tušení významu národnostní otázky ji zařadila do soupisu osmi hlavních otázek revoluce.¹⁸ Pouze však zařadila, bez jakéhokoli dalšího náznaku komentáře, natož pak programu — na rozdíl od většiny otázek dalších.¹⁹

Dubnová politická krize, která vypukla pro otázku války a míru a odhalila hluboké rozpory v dalších otázkách, zatím otázku národnostní obešla. Zřejmě proto také národnostní otázku obešlo i programové prohlášení nové prozatímní vlády. Pouze bod o zahraniční politice obsahuje tezi, že se bude usilovat o mír mj. bez anexí na základě sebeurčení národů.²⁰ Dobová vysvětlení tohoto termínu v sovětovém táboře (z něhož vzešel) však naprosto jednoznačně uvádějí, že se bude týkat pouze takových území, která v průběhu světové války byla uchváćena jiným státem.²¹

Národní hnutí se proto snažila nacházet určité východisko v sedmém bodu vládní deklarace, který sliboval co nejrychlejší a nejdůslednější zavádění demokratických orgánů samosprávy. Přicházela tudíž v tomto směru s vlastními iniciativami. Vedoucí síla v prozatímní vládě však právě v květnu nekompromisně rozhodla o neslučitelnosti principu samosprávy s řešením národnostní otázky,²² zvolila cestu zatím požadavky národních hnutí ignorovat. Sovětový blok (který už měl v té době zastoupení ve vládě) zato spustil otevřený pokřik proti údajnému nacionalismu, podněcovanému buržoazními kruhy jednotlivých národů a ohrožujícím samu existenci svobodného Ruska. Formulace tohoto druhu

¹⁵ Mj. masa emigrantů se odmítla vrátit z tzv. Východní Kirgizie (severozápadní Čína) zpět.

¹⁶ Srv. např.: *Izvestija*, 1917, č. 15 (15. 3. 1917), s. 2.

¹⁷ *Vserossijskoje soveščanije delegatov ot Sovetov R. i S. D.* [Protokol.] *Izvestija*, 1917, č. 35 (8. 4. 1917), s. 2.

¹⁸ Stojí v něm: ustavení způsobu vlády a základních zákonů Ruska, národnostní otázky, organizace místní moci, otázky mezinárodního charakteru, demokratizace armády, agrární otázka, dělnické zákonodárství, otázky organizace národního hospodářství a jeho státního sektoru.

¹⁹ *Izvestija*, 1917, č. 33 (6. 4. 1917), s. 3.

²⁰ Text deklarace srv.: *Novaja Žizň*, 1917, č. 16 (6. 5. 1917), s. 2.

²¹ Srv. např. *Bez aneksijsj*. *Izvestija*, 1917, č. 87 (16. 5. 1917), s. 2.

²² *Rezolucija VIII delegatskogo sjezda Partii Narodnoj svobody* (9—12 maja v Petrogradě), Petrograd 1917.

obsahuje například už komentář deníku Petrohradského sovětu k programovému prohlášení nové vlády. V komentáři je dále poprvé sovětovým blokem nesmlouvavě formulována teze, že jedině ústavodárné shromáždění je oprávněno řešit národnostní otázku, současně i teze, že zejména je nepřipustné, aby „nacionalistická hnízda“ opatřeními *via facti* „rozbíjela na kousky svobodu Ruska“. ²³ V součinnosti s Petrohradským sovětem vystupovaly i některé významné sověty v národnostních oblastech s obdobnými či ještě ostřejšími provokacemi vůči aktivitě národních hnutí. Jednalo se o sověty, které (jakožto sověty dělnické a vojenské) měly ruskou či jinonárodní většinu členů v protikladu k domácímu obyvatelstvu (většinou rolnickému). Příkladem mohou být sověty v Jekatěrinoslavi ²⁴ či Tallinu. ²⁵

Takové postoje přirozeně vyvolávaly stále hlubší nedůvěru neruských národů jak vůči oběma hlavním mocenským institucím ruské liberální politiky a ruské revoluční demokracie, tak i vůči těmto politickým proudům jako takovým. Jako první se vyhrtila otázka ukrajinská. Centrální rada, t. č. vrcholný orgán ukrajinského národního hnutí, vyslala do Petrohradu deputaci se souborem nanejvýš umírněných požadavků, z nichž „nejodvážnější“ očekával, že vláda vyjádří zásadní souhlas s perspektivou ukrajinské autonomie (tj. zatím bez jakýchkoli realizačních kroků). Vláda zdvořile chladně odložila požadavky Ukrajinců *ad acta* — předala je k posouzení jednomu ze svých poradních orgánů. Zato v Petrohradském sovětu se ukrajinská delegace setkala s otevřenými urážkami. ²⁶

Sám Petrohradský sovět jako celostátní sovětové centrum teprve v polovině května dospěl k závěru, že k národnostní otázce je třeba mít alespoň jakýs takýs koncept a že je potřebné s ním vystoupit i na připravovaném sjezdu sovětů. Byla tedy jmenována příslušná komise, čímž vedení Petrohradského sovětu opět načas smetlo problém se stolu a až do konce května se mechanicky zabývalo pouze odstupováním členů komise a jmenováním členů nových. ²⁷ Vedení Petrohradského sovětu zatím jen bralo na vědomí nepřijemné případy, které byly vyvolány centralistickými postoji Sovětu a ignoranstvím v národnostní otázce. Zvlášť názorným poučením by měl být odlišný postoj partnerské centrály rolnických sovětů. ²⁸ Přesto si členové vedení Sovětu pouze přehazovali či podstrkovali národnostní problematiku doslova jako Černého Petra, který nakonec zbyl na V. Vojtinského. Ten byl rozhodnutím výkonného výboru z 1. června pověřen vystoupit s hlavním referátem v sekci pro národnostní otázku na I. sjezdu sovětů dělnických a vojenských zástupců.

²³ *Čego chočet novoje pravítěl'stvo*. Izvestija, 1917, č. 70 (19. 5. 1917), s. 3.

²⁴ *Petrogradskij Sovet... Protokoly...* s. 360.

²⁵ *Vojennaja žizň*. Izvestija, 1917, č. 78 (30. 5. 1917), s. 6—7.

²⁶ *V y n n y č e n k o, V.: Vidrodžennja naciji*, I, Kyjiv—Videň 1920, s. 157—170.

²⁷ *Petrogradskij Sovet... Protokoly...*, s. 238, 249, 266.

²⁸ Byl přijat princip demokratické federativní republiky jako nástroje mj. řešení národnostní otázky.

Připomeňme, že Vojtinskij nebyl členem komise, která připravovala teze referátu. Tyto teze schválil výkonný výbor Petrohradského sovětu rovněž na zasedání 1. července. Z celé struktury tezí je třeba považovat za klíčovou tezi č. 4, že totiž až do svolání Ústavodárného shromáždění revoluční demokracie veškerou svou aktivitu v národnostní otázce podřizuje úkolu sjednocení sil revoluce.²⁹ Tato teze ve zvlášť koncentrované formě dokládá primitivní až vulgární byrokratizující centralismus vedení sovětu. Takový postoj neumožňoval svým nositelům pochopit, že reálné sjednocení sil revoluce si nelze vynutit (tím spíše vytrucovat), že logická vazba je přesně obrácená. Jedině plná aktivita v zájmu národů a vstřícně jejich požadavkům mohla přivodit přirozenou autoritu hlavního článku sovětové demokracie v očích národně osvobozenického hnutí.

Centralismus Petrohradského sovětu naopak logicky vedl k dalším omezujícím zásadám, zejména ve třetí a šesté tezi byla stanovena všeobjímající role Ústavodárného shromáždění, které jediné je povoláno určovat formy řešení národnostních vztahů, počínaje státními.³⁰ Jestliže tedy o způsobu sebeurčení neměly rozhodovat samy národnosti za své vůle, stává se pochopitelně takovéto sebeurčení pouhou fikcí a příslušný výrok v tezích prázdným slovem.

Teze ovšem nebyly dostatečně redigovány z hlediska centralistických zájmů a zejména první teze nabízí vlastně opačný výklad, když hlásá, že vyřešení národnostní otázky a zabezpečení práv národů Ruska je integrální součástí upevnění principů demokratismu a svobody v Rusku.³¹ Tato teze vlastně odmítá již zmíněnou snahu odsouvat národnostní problematiku někam na pátou kolej.

Sám Vojtinskij však referoval ve sjezdové sekci pro národnostní otázku téměř po dvou týdnech. Mezitím se zvláště finská a ukrajinská otázka dále vyostřily a sovětové vedení učinilo další kroky vstříc linii prozatímní vlády.

Hned v úvodu svého vystoupení Vojtinskij odmítl možnost, že by sověty mohly mít svůj vlastní program v národnostní otázce. Prezentoval kolektivní záměr výkonného výboru Petrohradského sovětu (deklarovaný již před měsícem — viz výše) podříditi se zásadám, které hlásala prozatímní vláda, totiž odkázat národnostní otázku plně do kompetence Ústavodárného shromáždění. Do té doby nelze údajně národnostní otázku řešit; naopak samo Ústavodárné shromáždění bylo vyhlášeno za jedinou spásonosnou etapu revoluce, která mj. vyřeší i otázku národnostní, a to dokonce úplně. Sjezd sovětů by tedy měl pouze nastínit, resp. přijmout takové kroky, které by vedly k ukolébání národních hnutí, k přesvědčení národů, že jejich zájmy budou zabezpečeny.

Takové výroky nelze hodnotit jako vrchol sebeklamu či naivity, jak by se mohlo zdát při srovnání s jinými soudobými výplody činitelů sovětového bloku. Šlo o jednoznačnou demagogii; Vojtinskij se nejzřetelněji prozradil útoky proti Ukrajincům a Finům, obviněním ze „zrůdné-

²⁹ *Petrogradskij Sovet ... Protokoly ...*, s. 177.

³⁰ *Tamtéž*, s. 177, 178.

³¹ *Tamtéž*, s. 177.

ho rozdělování sil demokracie“. Vojtinskij dále odmítl jakoukoli teoretickou analýzu národnostní otázky, zejména nemá revoluční demokracie zacházet do sociologické a filozofické podstaty národnostní otázky. Opakovaně zdůrazňoval, že je možno pouze obecně načrtnout určité kroky, ev. vyslovit doporučení, co je třeba dělat a co nikoli. Tato doporučení nemají vycházet ze samotného charakteru národnostní otázky, nýbrž z dobového, již otřepaného frázovitého požadavku „jednoty sil revoluce“. Z jeho uplatnění pak vyplývá, že všechny potřeby a požadavky národů, které by údajně mohly ohrozit onu „jednotu sil revoluce“ (chápanou z velkoruského či „stoličného“ hlediska), nutno odmítnout.

Doporučení v pozitivním směru se tudíž Vojtinskému zredukovalo na pouhou již omšelou zásadu odstranění národnostních omezení, jmenovitě pak uplatnění práva na školy v národním jazyce. Zato jednoznačně byla zamítnuta možnost vyslovit se ke státoprávním formám budoucího uspořádání Ruska a zvláště kategoricky byly odmítnuty tendence podnikat kroky z vlastní iniciativy jednotlivých národů. A zase jako odstrašující příklad měly sloužit záměry Ukrajinců jako možná cesta rozbití a záhuby celé revoluce.³²

Za Vojtinského referát se postavili další reprezentanti vedoucího politického bloku z výkonného výboru Petrohradského sovětu. Naopak zástupci z národních území vystoupili s tvrdou kritikou Vojtinského i dosavadní vládní politiky, až například po věty: „Již čtyři měsíce trvá revoluce, avšak postavení Estonců se nezlepšilo.“³³ Ukrajinský delegát Mychal's'kyj odsoudil i linii výkonného výboru Petrohradského sovětu v národnostní otázce, zejména stoprocentně mu vrátil invektivu o rozbití sil demokracie. Otázku budoucnosti Ukrajiny je třeba ihned formulovat a řešit; jinak to bude právě vláda a Petrohradský sovět, kdo bude zodpovědný za rozkol revoluční demokracie.³⁴

Nakonec v jednání sekce opanovali pole bundovci s taktikou usmíření obou protipólů. Předáci ruské revoluce byli obviněni pouze z „naivního centralismu“, který vede k zostření národnostních vztahů; naopak ruskou revoluci je možno upevnit pouze při sjednocení všech národností Ruska na bázi uspokojení spravedlivých národních požadavků. Na národní hnutí by se zase vztahoval požadavek neklást nespravedlivé požadavky.³⁵

V jednání sekce posléze zcela dominoval M. Liber, který výslovně uvedl, že se distancuje od linie výkonného výboru Petrohradského sovětu v národnostní otázce (jako jeho člen). Zdůraznil, že se nelze obejít bez programového řešení národnostní otázky a že zejména už nestačí pouze diskutovat o deklaraci práv národů, nýbrž musí jít o procesy zabezpečení

³² Zápis jednání sekce pro národnostní otázku na I. ruském sjezdu sovětů. *Revoljucija i nacional'nyj*... III, s. 98—99.

³³ *Tamtéž*, s. 100.

³⁴ *Tamtéž*, s. 99.

³⁵ Právě míra oné „spravedlivosti“ se stala po řadu následujících měsíců předmětem sporů, osočování, ev. základnou zcela subjektivistického cejchování jednotlivých národních požadavků jako spravedlivých či nikoli.

těchto práv. To již zní jako velmi odhodlaná formulace ve prospěch národů, na ruské politické myšlení spíše ojedinělá. Liber také uznal, že pro teritoria velkých národů je žádoucí ustavit širokou politickou autonomii³⁶ (což plně odpovídalo požadavkům mj. Ukrajinců i většiny dalších národních hnutí). Dále logicky dedukoval, že heslo sebeurčení národů je jednorozměrné, že totiž vůbec neřeší otázku pokojného vzájemného soužití různých národů. Z dlouhodobého hlediska Liber oprávněně shledával jádro národnostní otázky právě v problematice soužití národů, tj. jádro národnostní politiky pak viděl zejména ve stanovení demokratických podmínek pro zabezpečení tohoto soužití národů. Tím — ovšem protikladně — značně idealizoval dobové poměry v Rusku, resp. upadal do opačného extrému. Nepochopil, že za momentálních poměrů pouňorového Ruska je sebeurčení národů a garance tohoto sebeurčení jediným východiskem, jak zamezit rozmachu historicky podmíněných vášní dosud zotročených národů vůči národu (národům) s dosavadními privilegiemi.³⁷

Liber však zejména podlehl dobovým konstitucionalistickým iluzím a celou národnostní problematiku redukoval na pouhé vytvoření „ústavněprávních podmínek, které by národům umožnily žít normálně“. Dále Liber anuloval sociálněpsychologický rozměr národního bytí a národní příslušnosti. Z principu formalizovaných a individualizovaných občanských práv mu totiž vyplývá, že národní příslušnost je pouhým důsledkem chladně racionální volby individua (či sumy individuálních rozhodnutí). Odtud pak už je jediný logický krok k hlášení principu národně personální kulturní autonomie. Zároveň právě v něm viděl Liber východisko i pro proces sjednocení všech revolučních sil Ruska kolem hesel revoluce.³⁸ Takové teze jsou však už opět přímou nahrávkou ruskému centralismu.

Právě Liber posléze také získal hlavní slovo ve složovací komisi pro přípravu návrhu sjezdové rezoluce k národnostní otázce a byl pověřen přednesením důvodové zprávy k návrhu rezoluce před plénem sjezdu. V tomto vystoupení i v přijaté rezoluci byla národnostní otázka jednoznačně odsunuta mezi druhořadé otázky, výslovně bylo za prvořadý úkol vyzvednuto vítězství revoluce a upevnění výdobytků revoluce v centru. Teprve a výhradně Ústavodárné shromáždění má vytvořit podmínky pro nedotknutelnost práv národů. V souvislosti s tím rezoluce rovněž anulovala obsah hesla o právech národů na sebeurčení. Národy samy nemohou a nesmějí rozhodovat o svém osudu, naopak musí trpně očekávat, jak o nich bude rozhodnuto „cestou dohody v Ústavodárném shromáždění“. Že zejména zájmy malých národů by byly v plénu Ústavodárného shromáždění majorizovány, není třeba složitě propočítávat. Pro uklidnění národních hnutí doporučil sjezd prozatímní vládě vydat jako dočasně platné opatření — než o věcech rozhodne Ústavodárné shromáždění —

³⁶ Takto býval tenkrát označován systém plně vnitřní samosprávy a svrchovanosti.

³⁷ Teprve po uklidnění na této bázi by bylo reálné, aby osvobozené národy z vlastní iniciativy a vnitřní potřeby hledaly nové formy demokratického soužití.

³⁸ *Revolučija i nacional'nyj vopros ... III.*, s. 99.

deklaraci práv národů Ruska, ovšem s právě naznačeným vyprázdněným obsahem; dále doporučil vydání dekretu o rovnoprávnosti jazyků, opět však fakticky omezeného souběžným zachováním zvláštních práv ruštiny jako celostátního jazyka; navrhl též vytvořit při vládě poradní orgán — radu pro národnostní záležitosti — která by připravovala příslušné podkladové materiály pro Ústavodárné shromáždění.

Text rezoluce vrcholí směsí sebeklamu a demagogie; sjezd se jednoznačně vyslovil proti všem snahám národů řešit své problémy z vlastní vůle, zejména v etapě do svolání Ústavodárného shromáždění. Takoveto kroky údajně tříští síly revoluce, zejména podřívají hospodářskou a vojenskou sílu Ruska a v konečných důsledcích tak údajně ohrožují i samu realizaci národního sebeurčení. A v důvodové zprávě se už otevřeně mluví o separatistických snahách.³⁹

Sjezd byl ovšem nucen ještě speciální formou reagovat na vyhocenou otázku finskou a ukrajinskou. Zvláštní rezoluce k finské otázce překračuje rámec obecné rezoluce o národnostní otázce, vyzývá vládu k urychlenému uplatnění plné vnitřní autonomie Finska, počínaje plnou svrchovaností finského parlamentu (pouze zahraniční politika a vojenství by měly zůstat v kompetenci vrcholných orgánů Ruska). Avšak i v tomto případě bylo konečné řešení finské otázky přikázáno do výlučné kompetence Ústavodárného shromáždění.⁴⁰ Zato rezoluce k ukrajinské otázce rámec obecné rezoluce nikterak nepřekročila, zabředla do beztvarych frází. Sjezd pouze slíbil ukrajinským demokratům plnou podporu v úsilí o autonomii za podmínky, že Ukrajinci uznají výhradní práva Celoruského ústavodárného shromáždění v této otázce.⁴¹

I. sjezd sovětu dělnických a vojenských zástupců se tak zahalil do fikce, že vede prctipóly k rozumnému kompromisu. Zvolil si však v tomto konání falešná východiska. Vycházet vstříc antidemokratickým silám v uspokojování části jejich záměrů na úkor přirozených demokratických požadavků a spatřovat v tom demokratický krok, to byl nebezpečný sebeklam. Na to poukázali někteří bolševici ve sjezdové diskusi.

Zásadní význam má výrok Je. Preobraženského, že národní výstavba z vůle samotných národů má mít náležitý prostor v procesu samotné revoluce, jako její přirozená součást; naopak prozatímní vláda v národnostní otázce vlastně pokračuje v politice carské vlády a udržuje privilegia Velkorusů. Preobraženskij s Kollontajovou požadovali odsoudit prozatímní vládu jako jednoznačného viníka současné konfliktní situace ve finské a ukrajinské otázce, současně odsoudit celou národnostní politiku prozatímní vlády jako politiku jednoznačně poškozující revoluci. Finsku přiznali výslovně právo na plnou nezávislost (v duchu požadavků finské sociální demokracie), Ukrajině právo na svrchovanou volbu systému buď plné politické autonomie anebo vytvoření samostatného státu.⁴²

³⁹ *Pervyj Vserossijskij s'jezd Sovetov R. i S. D. Stenografičeskij otčet, II, Moskva — Leningrad 1931, s. 168—170.*

⁴⁰ *Tamtéž, s. 185 an.*

⁴¹ *Tamtéž, s. 235—236.*

⁴² *Tamtéž, s. 182, 187—188, 236—237.*

Tento otevřený přístup však znehodnotili bolševičtí zástupci svými předchozími vystoupeními v diskusi o obecné rezoluci k národnostní otázce příliš mnoha doktrinářskými prvky, počínaje neurvalým okřikováním principu národně personální autonomie.⁴³ Zejména však bolševický návrh rezoluce k národnostní otázce vyzněl jako papouškování starých frází, které doba už předběhla.⁴⁴

Ostudnou vizitkou sjezdu se stalo i handrkování, zda vůbec, popř. do jaké míry připustit zastoupení ukrajinských politiků v Celoruském ústředním výkonném výboru sovětů. Z celkového počtu 150 jim byla nakonec poskytnuta 3 místa.⁴⁵ Tento detail jakoby názorně dokumentoval malou míru prozíravosti, ba i upřímnosti postojů ruské sovětové reprezentace k národnostní otázce.

I. sjezd sovětů dělnických a vojenských zástupců tudíž celým svým jednáním o národnostní otázce přinesl na jedné straně významné signály nových hrozících komplikací v národnostních vztazích, na druhé straně však významně přispěl k rozkolu mezi ruskými demokratickými proudy a osvobozeneckým hnutím národů. Sjezd nutil národní hnutí zříci se svých požadavků, počínaje principem svrchovanosti; to vyvolávalo jediné nedůvěru k ruské sovětové demokracii. Na druhé straně v ruské demokratické veřejnosti vyvolával iluzi, že vše je na nejlepší cestě, že národnostní problematika se řeší adekvátním způsobem, přiměřeně celé struktury a záměrům ruské revoluce. Zároveň přispěl k vytváření živné půdy pro argumentaci, že základní požadavky národních hnutí jsou extrémistické, že rozbíjejí „jednotu ruské demokracie“ apod. Povzbuzoval též iluzorní představy, že požadavky svrchovanosti národů jsou požadavky úzkých skupinek štváčů či fanatiků (případně podporovaných německým či rakouským nepřítelem); obecně utvrzoval paternalistické a mesianistické deformace v ruských demokratických proudech. To vše učinil sjezd v době, kdy případné dosažení konsensu znamenalo poslední možnost nalezení východiska pro další řešení úkolů revoluce poklidnou formou, poslední možnost k zabránění rozpadu revolučního tábora, k zabránění extrémistickým řešením i k izolaci sil kontrarevoluce.

Již bylo naznačeno, že zatímco sjezd jednal, došlo k dalšímu zauzlení v národnostní otázce, zejména v otázce ukrajinské. Tvrdý odpor Ukrajinců vyvolal zákaz II. celoukrajinského vojenského sjezdu vydaný ministrem války A. Kerenským. Otevřenou provokací bylo veřejné vyhlášení předsedy prozatímní vlády adresované kyjevským černosotněncům, tj. politickému uskupení, které již od sedmdesátých let soustavně štválo proti ukrajinskému hnutí a denuncovalo ho před carskou vládou. Toto vyhlášení se zapřísahalo, že vláda nedá v žádném případě souhlas k ukrajinským požadavkům, že bude podnikat protipatření vůči svévolným snahám řešit ukrajinskou otázku dříve než o ní rozhodne Ústavo-

⁴³ Nakonec je právě proto opustili i ukrajinští delegáti sjezdu, ač jinak právě a pouze bolševici výslovně a plně uznali požadavky ukrajinské politické reprezentace.

⁴⁴ *Pervyj Vserossijskij s'jezd Sovetov ...*, II, s. 171—173, 452.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 78—81, 194—195.

dárné shromáždění. Zájmem černosotněnců zvlášť nahrávalo i vyhlášení pochybnosti vlády o tom, že by tzv. Ukrajinci vyjadřovali přání „všeho obyvatelstva jihu Ruska“.⁴⁶ Toto vyhlášení bylo navíc zveřejněno dříve než oficiální vládní sdělení o odmítnutí ukrajinských požadavků na základě doporučení zvláštní komise. Samo usnesení vlády bylo přijato jednomyslně.⁴⁷ Ukrajinská Centrální rada reagovala jediným možným způsobem — vyhlášením suverenity Ukrajiny v tzv. I. universálu.

Bouře nevole ze strany všech politických sil stojících za vládou, tak i speciálně ze strany sovětového bloku, přešla v mohutné propagandistické štvání proti Ukrajincům i proti všem, kdo by je chtěl následovat. Zněla silná slova o nedělitelnosti Ruska, o bratrovražedných sporech, o smrtelném úderu celému Rusku. Zároveň se apelovalo k ukrajinskému lidu v zájmu zachování jednoty ruské demokracie, ve jménu priority „společných zájmů revoluce“.⁴⁸ Samozřejmě bezvysledně. Zejména však rezoluce ukrajinských organizací samotného Petrohradu (dosud plně loajálních), která se plně postavila za Centrální radu a vyhlásila její Univerzální za „oprávněné vyjádření revoluční tvořivosti sebeurčujícího se ukrajinského lidu“,⁴⁹ přivedla umírněnější kruhy vlády k závěru, že bude nutno jednat o nějakém kompromisu. Přispěla k tomu i perspektiva konfliktu s Finy poté, co sjezd finských sociálních demokratů vystoupil s principem plné svrchovanosti Finska a cílem nezávislosti. Tříčlenná vládní delegace v Kyjevě dokázala dosáhnout víc než kompromisu; Centrální rada se ve II. universálu vzdala principu suverenity Ukrajiny výměnou za příslib zavedení omezené administrativní autonomie.

Při projednávání této dohody v plénu vlády však došlo ke konfliktu, který přešel v rozvrat a během několika dnů dospěl v sérii demisí až k pádu druhé prozatímní vlády.⁵⁰ Vládní krize proběhla v kontextu celkové politické krize počátku července 1917, ukrajinská otázka tudíž nebyla jediným důvodem pádu vlády. Současně však dokládá, že národnostní otázka představovala již jeden z klíčových článků boje o moc, o její charakter a udržení. V souvislosti s tím ovšem národnostní problematika přešla během května-června v předmětu aktivity ruských politických sil ze sféry paušálního odmítání do sféry mocenského taktizování; nikoli tedy otevřeného řešení. Hlavní ruské politické síly se přitom snažily využít oněch tří pastí na národnostní otázku, popsaných úvodem tohoto příspěvku, popř. do těchto pastí samy upadly.

Proto postoje obou hlavních článků politického systému pounorového Ruska, tj. prozatímní vlády i sovětové centrály, vyvolávaly průběžně se

⁴⁶ *Revolucija i nacional'nyj vopros* ... III, s. 60.

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 59—60, 60—61.

⁴⁸ Srv. zejména proklamaci prozatímní vlády z 16. června (*Revolucija i nacional'nyj vopros* ... III, s. 61—62), komentář Izvestij k ukrajinské otázce (č. 93, 16. 6. 1917, s. 4) aj.

⁴⁹ *Izvestija*, 1917, č. 95 (18. 6. 1917), s. 11.

⁵⁰ Velkou objektivistický a podrobný popis jednání v Kyjevě i ve vládě podává v memoárech ministr Cereteli. Viz Cereteli, I. G.: *Vospominanija o Fevral'skoj revolucii*, II, Paris 1963, s. 133—159; deklarace vedení strany kadetů ke krizi: *Reč*, 1917, č. 155 (4. 7. 1917), s. 1.

stupňující nedůvěru národních hnutí, vyvolávaly pocity, že „ruské demokracii“ nejde o nic než zabezpečení a upevnění centralismu, že národní hnutí se mohou spolehnout pouze na vlastní síly. Provokovaly krystalizaci a posilování takových proudů v národních hnutích, které viděly jediné pozitivní východisko v oddělení se od Ruska. Vedly k přesvědčení, že vláda a celé uskupení politických sil stojících za vládou, včetně sovětové centrály, sledují velmocenské zájmy, že se s nimi nedá jednat jinak než naprosto tvrdě, že je nutno si realizaci národních zájmů vynutit, že „ruská demokracie“ není žádnou zárukou národních svobod.

Bez vývojové eventuality radikálního obratu národnostní politiky vlády a sovětů vlastně již poměry počátku července rozhodly o distancování se národních hnutí od „ruské revoluce“ a „ruské demokracie“. A že naděje na takovou eventualitu byly mizivé, ukazuje mj. i výsledek jednání vládní delegace v Kyjevě — přistoupení na nepodstatné ústupky výměnou za zásadní ústupky ze strany Ukrajinců. Resp. se onen radikální obrat jevil jako možný jediné v důsledku tlaku zvenčí, mocenskopolitické destrukce stávající podoby vlády i sovětové centrály. Linie obou těchto center v národnostní otázce se tak výrazně spolupodepsala na celkovém osudu únorové revoluce.

DIE PROVVISORISCHE REGIERUNG, DIE SOWJETS UND IHRE BEZIEHUNG ZUR NATIONALEN FRAGE IM JAHRE 1917 (PERIODE DER DOPPELHERRSCHAFT)

Die Stellung beider genannten Hauptteile des Machtsystems in Rußland nach Februar 1917 repräsentierte eine Verwirrung von naiven Vorstellungen über die nationale Frage und von offensichtlichen (bewußten sowie auch unbewußten) großmächtigen Interesse. Die ausmündung der Politik jener kam zu rießigen und nutzlosen Konflikten mit den nationalen Bewegungen, vor allem in der ukrainischen und finnischen Fragen. Darum entstanden und kräftigten solche Strömungen in den nationalen Bewegungen die nur in der Abtrennung von Rußland einzige positive Lösung sahen.

Ohne Eeventualität einer radikalen Wandlung der nationalen Politik der Regierung sowie auch der Sowjets entwickelten sich die Zustände bis zu Anfang Juli zum Distanzieren der nationalen Bewegungen von der „russischen Revolution“ und der „russischen Demokratie“. Hoffnungen über solche Eventualität waren verschwindend; das zeigen u. a. auch die Ergebnisse der Behandlungen der Regierungsdelegation in Kiew — kleine unwesentliche Zugeständnisse der Regierung gegen die wesentliche und weitgehende Konzessionen der Ukrainer. Jene radikale Wandlung erschien dann für mehrere Gruppierungen nur als Erfolg des Drängen von Außen oder als Nachfolg einer Destruktion der bisherigen Gestalt der Regierung sowie auch der Sowjetzentrale.

Die machtpolitische Taktisierung der Provisorischen Regierung und der Sowjetzentrale in der nationalen Frage ab Juni konnte nichts mehr weder erzielen noch lösen. Die falsche Linie in der nationalen Frage beider diesen Zentren mitbewirkte also wesentlich das gesamte Schicksal der Februarrevolution.

